

OBLICI INTERNETSKOG NASILJA

Lukež, Mateo

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Zagreb School of Business / Visoka poslovna škola Zagreb s pravom javnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:180:382159>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository ZSB - Final papers Zagreb School of Business](#)

VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB
s pravom javnosti

Mateo Lukež

OBLICI INTERNETSKOG NASILJA

(završni rad)

Zagreb, rujan, 2017.

VISOKA POSLOVNA ŠKOLA ZAGREB

s pravom javnosti

Preddiplomski stručni studij marketinga i komunikacija

Smjer manager komunikacija

OBLICI INTERNETSKOG NASILJA

(završni rad)

MENTOR

dr. sc. Tanja Grmuša, pred.

STUDENT

Mateo Lukež

Zagreb, rujan, 2017.

U Zagrebu, rujan, 2017. godine

IZJAVA STUDENTA

Izjavljujem da sam završni rad pod naslovom „Oblici internetskog nasilja“

izradio samostalno, pod nadzorom i uz stručnu pomoć mentora dr. sc. Tanje Grmuša.

Izjavljujem da je završni rad u potpunosti napisan i uređen prema Pravilniku o završnom radu na stručnim preddiplomskim i specijalističkim diplomskim stručnim studijima VPŠZ-a te sukladno uputama u priručniku Metodologija pisanja seminara i završnog rada. Izjavljujem da je završni rad lektoriran na jeziku na kojemu je napisan. Lektor: dr. sc. Tanja Grmuša.

Izjavljujem i da sam suglasan da se trajno pohrani i objavi moj završni rad „Oblici internetskog nasilja“ u javno dostupnom institucijskom repozitoriju Visoke poslovne škole Zagreb i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14 i 60/15).

Ime i prezime studenta:

Mateo Lukež

OIB: 47374624867

(potpis)

Sažetak

Tema ovog završnog rada je internetsko nasilje s posebnim naglaskom na različite vrste i oblike, odnosno modele i karakteristike istog. S razvojem tehnologije, posebno s nastankom interneta, nasilje se iz svakodnevnog realnog svijeta premjestilo u virtualni svijet. Dok u stvarnom svijetu postoji mogućnost da žrtva pobjegne svojim napadačima, u virtualnom svijetu to nije tako jednostavno. Postoje dvije vrste internetskog nasilja. Dok izravan napad uključuje samo napadača i žrtvu, napad preko posrednika zahtjeva prisutnost treće strane. Izravno ili preko posrednika, napadač može odabrati bilo koji od oblika internetskog nasilja. Uznemiravanje i zastrašivanje, te iznošenje neistina samo su neki od njih, ujedno i najjednostavniji. Grupe mržnje, kao jedan od najzastupljenijih oblika internetskog nasilja, predstavljaju pokušaj pojedinca ili nekolicine da određenu osobu, ili čak nekoliko njih podvrgnu izrugivanju u koje je uključen veliki broj ljudi, odnosno publika. Zahvaljujući različitim karakteristikama, svakog internetskog nasilnika možemo svrstati u određenu skupinu istih tipova. Tipovi su sljedeći: Osvetoljubivi anđeo, nasilnik gladan moći, štreber ovisnik, zlobne djevojke i nepažljivi. Među najvažnijim i najviše spominjanim korelatima internetskog nasilja svakako su spol, dob, samokontrola, empatija te cjelokupni stav prema nasilju i moralu. Iako je elektroničko nasilje teško prepoznati, postoji veliki broj znakova koji nam to olakšavaju. Veoma je bitno pravovremeno reagiranje kako ne bi došlo do neželjenih posljedica.

Ključne riječi: *internetsko nasilje, oblici internetskog nasilja, nasilnici, žrtve, posljedice*

Summary

The theme of the present final paper is the internet violence with an emphasis on different types and forms respectively, models and characteristics of the same. As the technology has developed, especially the establishment of the Internet, violence has moved from the everyday real world to the virtual one. As long as in a real world there is a possibility for the victim to run away from his/her attacker, in the virtual one it is not that simple. There are two types of Internet violence, however, direct attack involves only two persons - an assailant and a victim while an assault through a mediator requires third party presence. Directly or through an intermediary, the assailant is able to choose any form of Internet violence. Harassment and intimidation or the untruth elicitation are just some of them and, at the same time the simplest ones. Hate groups, as one of the most common forms of Internet violence, represent mocking made by an individual or a few while involving a large number of people respectively audience. Due to different characteristics, Internet bullies can be classified into a certain group of the same types. The types are as follows: The Vengeful Angel, the Power – Hungry, Revenge of the Nerds, the “Mean Girls” and the Inadvertent Cyber bully. Among the most important and most frequently mentioned correlations of Internet violence are gender, age, self-control, empathy and the overall attitude towards violence as well as morals. Although electronic violence is difficult to identify, there are a large number of signs that make it easier to identify it. It is very important to react timely in order to avoid unwished consequences.

Key words: *internet violence, types of internet violence, bullies, victims, consequences*

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Online odgoj.....	2
3. Ovisnost suvremenog svijeta – ovisnost o internetu	3
4. Internetsko nasilje.....	5
5. Karakteristike internetskog nasilja	6
6. Statistika kao najbolji pokazatelj.....	7
7. Vrste internetskog nasilja.....	8
7.1. Izravan napad	9
7.2. Napad preko posrednika	9
8. Oblici internetskog nasilja	10
8.1. Uznemiravanje i zastrašivanje	10
8.2. Iznošenje neistina	11
8.3. Specifični oblici elektroničkog nasilja	11
9. Grupe mržnje na društvenim mrežama	12
9.1. Karakteristike grupa mržnje	16
10. Identitet nasilnika	18
11. Temeljni tipovi internetskih zlostavljača	19
11.1. Osvetoljubivi anđeo.....	19
11.2. Nasilnik gladan moći.....	20
11.3. Štreber ovisnik	20
11.4. Zlobne djevojke.....	20
11.5. Nepažljivi.....	21
12. Identitet žrtve.....	21
13. Znakovi zlostavljanja.....	22

14. Individualni korelati elektroničkog nasilja i viktimizacije	23
14.1. Dob i spol.....	23
14.2. Samokontrola među čimbenicima	24
14.3. Stavovi prema nasilju	25
14.4. Uloga empatije	26
14.5. Uloga morala u elektroničkom nasilju	27
15. Posljedice internetskog nasilja	28
16. Zaključak.....	31
Popis literature.....	32
POPIS SLIKA.....	33

1. Uvod

Iako nam život u digitalnom dobu uvelike olakšava, ono sa sobom nosi i određene opasnosti. Jedna od njih svakako je internetsko nasilje. Elektroničko ili virtualno nasilje, u svijetu poznato kao *cyberbullying*, opći je pojam za svaku aktivnost u virtualnom prostoru koju možemo definirati kao štetnu za pojedinca i za kolektiv. Svakodnevnim razvojem tehnologije, internetsko nasilje uzima sve više maha te je broj žrtava u stalnom porastu. Nadalje, razvoj tehnologije rezultira stalnim nastajanjem novih i različitih oblika internetskog nasilja. Svrha ovog rada je upoznati čitatelje s problemom elektroničkog nasilja zajedno sa svim njegovim modelima i karakteristikama.

2. Online odgoj

„Društvene mreže, aplikacije za dopisivanje i video razgovore te ostali *online* komunikacijski kanali poput *Facebooka*, *Twittera*, *Instagrama*, *Ask Fma*, *WhatsApp*, *Vibera*, *Face timea*, *Snapchata* i *Skypea* sastavni su i važan dio društvenog života i razvoja identiteta djece i mladih. Pogrešno je umanjivati značaj koji instant poruke, društvene mreže i internet imaju za socijalizaciju i komunikaciju današnje djece i mladih. Osim toga, uporaba interneta i informatičke opreme sastavni je dio profesionalnih kompetencija i neizbježan dio života svakog čovjeka u modernom društvu.“¹

„S druge strane, *cyber* prostor, odnosno prostor interneta, društvenih mreža i mobilnih informacijsko komunikacijskih aplikacija, vjerojatno je jedino područje ljudskog djelovanja o kojem su djeca i mladi bolje informirani i bolje se njima služe od odraslih. To roditelje stavlja u posebno osjetljiv položaj i zahtijeva preuzimanje novog, vrlo značajnog i izazovnog odgojnog zadatka. Naime, pravila uljudnog i nenasilnog ponašanja koja vrijede kod kuće, u školi ili u parku, vrijede i na internetu. Roditelji su dužni pojasniti djetetu što znači biti nasilnik na internetu i informirati ga o posljedicama takvog oblika nasilja. Uobičajene odgojne postupke koje svaki roditelj provodi s djetetom kako bi mu usadio temeljne vrijednosti nenasilja i pristojnog ponašanja u stvarnom životu treba primijeniti i na *cyber* prostor. Djeca moraju biti svjesna da je roditeljima važno kako se oni ponašaju na internetu i da roditelji ne odobravaju ili ne umanjuju značaj takvog nasilničkog ponašanja u odnosu na ono koje dijete pokazuje u “stvarnom” životu.“²

Uz to što su prvi, ujedno i najvažniji odgajatelji, roditelji su prvi i najvažniji zaštitnici djece na internetu. Bez obzira na generacijsku razliku i razliku u poznavanju novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija oni su i dalje najodgovornija bliska odrasla osoba s ključnom ulogom u prevenciji, ali i otkrivanju elektroničkog nasilja. Elektroničko nasilje u većini se slučajeva događa kad je dijete kod kuće pod nadzorom roditelja. Upravo zbog toga, roditelji moraju svakodnevno raditi na smanjenju generacijskog jaza u poznavanju

---

¹ Delete Cyberbulling. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“. Str. 3-4. Dostupno na: <http://www.udugaroditeljapkg.hr/prevenција-elektroničkog-nasilja/339-delite-cyberbullyng-prirucnik-za-ucitelje>. (2. 8. 2017.)

² Delete Cyberbulling. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“. Str. 3-4. Dostupno na: <http://www.udugaroditeljapkg.hr/prevenција-elektroničkog-nasilja/339-delite-cyberbullyng-prirucnik-za-ucitelje>. (2. 8. 2017.)

cyber prostora i uporabi informacijskih i komunikacijskih tehnologija. U današnje vrijeme kad djeca gotovo više vremena provode u socijalizaciji na internetu, nego u stvarnom kontaktu s vršnjacima, neodgovorno je roditeljsko ponašanje, ignorirati to područje ili smatrati da je to nešto za mlade u čemu roditelji ne trebaju sudjelovati. Važno je biti uz dijete i u tom novom, virtualnom prostoru i pružiti mu podršku kao odgajatelj, pratitelj i zaštitnik.³

Kada se pak dijete suoči s određenim oblikom internetskog nasilja, ono mora imati povjerenja u svoje roditelje te mora znati da im se može bilo kada obratiti za pomoć. Na pozive u pomoć svojeg djeteta, svaki roditelj mora biti spreman reagirati na vrijeme te primjereno situaciji u kojoj se je pronašao on sam kao i njegovo dijete. Bitno je napomenuti kako djeca neće zatražiti pomoć od svojih roditelja ako znaju da sam roditelj nije upoznat s određenom društvenom mrežom ili internetom općenito. Upravo je zato jako bitno da roditelji budu upoznati s internetom te s mrežnim stranicama koje njihovo dijete svakodnevno posjećuje.

3. Ovisnost suvremenog svijeta – ovisnost o internetu

Kao i svaka druga ovisnost, ovisnost o internetu predstavlja stanje uma u kojem čovjek zbog kratkotrajnog užitka, odnosno konzumiranja spomenutog stimulansa, gubi osjećaj za vrijeme i zanemaruje svoje osnovne potrebe. Osim toga, nekontrolirano provođenje vremena na internetu, a i samim time postojanje više socijalnih interakcija u virtualnom nego stvarnom svijetu dovodi do depresije. Istraživači u *Issue of Psychopathology* naveli su kako se internetski ovisnici povlače iz svojih svakodnevnih stvarnih komunikacija, odnosno iz realnog svijeta te to nadoknađuju interakcijama u „chat“ sobama. Glavna autorica Catriona Morrison smatra kako takva ovisnost, odnosno ovisnost o internetu može značajno utjecati na mentalno zdravlje pojedinaca te napominje kako je ovisnost o internetu poput prave bolesti koja ljude čini kompulzivnima.⁴

---

³ Usp. Delete Cyberbullying. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“. Str. 3-4. Dostupno na: <http://www.udrugaroditeljakpk.hr/prevenција-elektronickog-nasilja/339-delite-cyberbullyng-prirucnik-za-ucitelje>. (2. 8. 2017)

⁴ Usp. Miliša Z.; Tolić M.; Vertovšek N. *Mladi – odgoj za medije: priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*. Zagreb: M.E.P. d.o.o., 2010.

Kada govorimo o vremenu, odnosno o normalnim dnevnim granicama korištenja interneta, brojke se uvelike razlikuju za odrasle i za adolescente. Za odrasle granicu predstavlja broj od šest sati dnevno dok je taj broj za adolescente uvelike manji, odnosno dva do tri sata dnevno. Ovdje je veoma bitno napomenuti kako vrijeme nije jedini i pritom najbitniji čimbenik pri stvaranju ovisnosti. Tako će oni povučeni, sramežljivi, usamljeni, nesigurni i tjeskobni lakše razviti ovisnost nego osobe sa suprotnim osobinama. Osobnost pojedine osobe je ono što predstavlja najveću ulogu u razvoju ovisnosti. Tu se najčešće radi o djeci i mladima koji svoj status ne mogu izgraditi i dokazati među vršnjacima u stvarnom svijetu.⁵

Ovisnosti o internetu možemo podijeliti u četiri grupe:

1. Ovisnost o društvenim mrežama – u ovu grupu svakako svrstavamo *Facebook*, *Twitter* i ostale slične društvene mreže putem kojim upoznajemo nove ljude, komuniciramo sa prijateljima, dijelimo slike i slično.
2. Ovisnost o *online* igrama i sličnim aktivnostima – ova grupa osim *online* igara uključuje i razno internetsko klađenje, *web shopping* te tomu slične aktivnosti.
3. Preopterećenost informacijama – stalna potraga za novim informacija i znanjem.
4. Ovisnost o *cyberseksu* – pretraživanje i pregledavanje različitih opasnih i neprimjerenih pornografskih sadržaja.⁶

Ovisnost o internetu u usporedbi s nekom drugom ovisnošću štetna je u punoj manjoj mjeri. Međutim, to nikako ne znači da sa sobom ne nosi nikakve štetne posljedice. Osim što je ovisnost štetna za pojedinca, štetna je i za njegovu okolinu. Neke od posljedica ovisnosti o internetu su:

1. Zanemarivanje obitelji i prijatelja.
2. Smanjena efikasnost na poslu.
3. Smanjeni socijalni kontakti, socijalna izoliranost.
4. Kronična neispavanost usred poremećaja spavanja.

---

⁵ Usp. Donđ Perković, R. Ovisnost o internetu.// eduvizija.hr. Dostupno na: <http://www.eduvizija.hr/portal/sadrzaj/ovisnost-o-internetu> (3. 8. 2017)

⁶ Usp. Klasić, P. Ovisnost o internetu.// Studenti preporučuju. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Studiji_studiranje/Podrska/Savjetovanje/Ovisnost_o_internetu.pdf (3. 8. 2017.)

5. Smanjena tjelesna aktivnost.
6. Konflikti uzrokovani pretjeranim korištenjem interneta.

Krajnji rezultat može biti razvod braka, gubitak posla, poteškoće u učenju ili spremanju ispita, financijske poteškoće te niz ostalih različitih poteškoća koje uvelike određuju pojedinca.⁷

4. Internetsko nasilje

Nasilje predstavlja svjesnu i namjernu neprijateljsku aktivnost čija je jedina uloga da povrijedi odnosno naštetiti pojedincu. Osim toga, ona izaziva strah kroz prijetnju i daljnju agresiju, te stvara zastrašenost. Iako nasilje može izgledati kao kaotičan proces, ono uvijek sadržava četiri osnovna elementa:

1. Nesrazmjer moći – nasilnik može biti stariji, jači, popularniji i slično. Sam broj djece koja zajednički zlostavljaju mogu prouzročiti nesrazmjer moći.
2. Namjera povrjeđivanja – nasilnik želi nanijeti emocionalnu ili fizičku bol, očekuje da će njegovi postupci boljeti i uživa u gledanju patnje koju sam nanosi. Nasilje podrazumijeva želju za povrjeđivanjem druge osobe.
3. Prijetnja daljnjom agresijom – i nasilnik i žrtva znaju da će se nasilničko ponašanje vjerojatno ponoviti. Nasilje nije jednokratni događaj već događaj koji traje određeni period.
4. Prestravljenost – javlja se kao rezultat sistemskog nasilja koje se koristi da bi se zastrašilo druge i održala dominacija.⁸

---

⁷ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 37-38. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

⁸ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 49-51. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

5. Karakteristike internetskog nasilja

Prema istraživanju kojeg je 2010. godine objavio *UNICEF*, čak 23,8 % djece starosti od 10 do 15 godina poruke uznemirujućeg sadržaja na internetu ne smatra nasiljem, već suprotno, smatra kako je to zabavno. Jedan od razloga tome zasigurno je anonimnost. Različiti lažni profili i nadimci uvelike kod počinitelja internetskog nasilja pojačavaju osjećaj moći te pridonose osjećaju da mogu ne poštovati socijalne norme i pravila bez da za to budu kažnjeni.

Ono što razlikuje internetsko nasilje i stvarno fizičko nasilje najviše leži u dostupnosti i izloženosti svojih žrtava. Za razliku od stvarnog fizičkog nasilja koje traje dok pojedinac ne pobjegne svom zlostavljaču, internetsko nasilje, zahvaljujući modernoj tehnologiji, može biti i najčešće je prisutno svih 7 dana u tjednu, 24 sata na dan, bez obzira na to gdje se žrtva nalazi. Neograničena publika predstavlja sljedeći veliki problem internetskog nasilja. Dok će tučnjavu u školi vidjeti nekolicina okupljenih, uvredljivim komentarima, fotografijama ili snimkama na internetu može svjedočiti veliki broj ljudi. Osim publike, veoma je bitan način na koji šaljemo uvredljive poruke. Dok se uvrede koje su rečene u lice na neki način mogu i zaboraviti, pisane uvrede, odnosno uvredljive poruke pri internetskom nasilju zbog svojeg trajanja i dostupnosti ostavljaju dublji trag.

Još jednu karakteristiku, ujedno i razlog sve većeg broja slučajeva internetskog nasilja predstavlja vizualni prikaz, odnosno nedostatak istog. Njegov izostanak rezultira na način da sprječava shvaćanje boli koju nasilnici nasilnim ponašanjem nanose svojim žrtvama. Iako internetsko nasilje ostavlja ponekad i gore posljedice od stvarnog fizičkog nasilja, bez vizualnog prikaza žrtvine boli, odnosno plača, suza i slično, nasilnici nisu toga svjesni. Upravo će zato nakon tučnjave kad na drugom djetetu vide rane ili čuju ga ako plače, postati svjesni svojeg čina što kod elektroničkog nasilja nije slučaj.

Prema istraživanju kojeg su 2004. godine proveli Ybarra i Mitchell, ključni identifikator elektroničkog zlostavljanja loš je odnos s roditeljima, odnosno skrbnicima.

Prema istraživanju, čak je 44 % zlostavljača izjavilo da imaju loš emocionalni odnos sa svojim roditeljima ili skrbnicima.⁹

6. Statistika kao najbolji pokazatelj

Istraživanje koje je 2014. godine na području Hrvatske provela udruga „Korak po korak“ navodi sljedeće:

„98 % mladih ima pristup internetu;

96 % ima profil na *Facebooku*;

korisnici u prosjeku poznaju svega 30 % od ukupnog broja *Facebook* prijatelja što povećava mogućnost da ih netko seksualno uznemirava i/ili podvodi;

82 % mladih procjenjuje da se gotovo svim mladima (oba spola) dogodilo da ih je netko vrijeđao;

35 % mladih kaže da ih je netko seksualno uznemiravao putem interneta;

60 % srednjoškolaca navodi da roditelji ne nadziru njihove aktivnosti na internetu niti im ograničavaju vrijeme provedeno na internetu;

44 % srednjoškolaca kaže da roditelji nikada ne razgovaraju s njima o onome što rade na internetu;

79 % ispitanih roditelja kaže da gotovo nikad ne razgovaraju sa svojim djetetom o onome što ono radi na računalu i internetu;

92 % ispitanika gotovo nikad ne traži da im dijete pokaže što radi na *Facebooku* i drugim društvenim mrežama.“¹⁰

---

⁹ Usp. Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 15-16. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

¹⁰ Delete Cyberbulling. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“. Str. 8. Dostupno na: <http://www.udrugaroditeljapk.hr/prevencija-elektronickog-nasilja/339-delite-cyberbulling-prirucnik-za-ucitelje>. (3. 8. 2017.)

Iako rezultati nekoliko anketa koje su provedene u Engleskoj ne opisuju ponašanje mladih u Hrvatskoj, oni nam uvelike pomažu da shvatimo glavne svjetske trendove u ponašanju mladih na internetu.¹¹

- KOLIKO ČESTO MLADI DOŽIVLJAVAJU ELEKTRONIČKO NASILJE?**
- 7 od 10 mladih iskusilo je elektroničko nasilje;
  - 37% mladih iskusilo je učestalo elektroničko nasilje;
  - 20% mladih svakodnevno je iskusilo ekstremno elektroničko nasilje;
  - nova istraživanja pokazuju da je rizik jednak i za mlade ženske i muške osobe.
- NAJOPASNIIJA MJESTA NA INTERNETU** Facebook, Twitter i Ask.FM:
- Dva puta je vjerojatnije da će mlada osoba iskusiti nasilje na Facebooku, nego na bilo kojoj drugoj društvenoj mreži;
  - 54% mladih korisnika Facebooka, 28% mladih korisnika Twittera i 26% mladih korisnika Ask.FM-a izjavilo je da su iskusili nasilje na tim društvenim mrežama.
- KLJUČNI PODACI O SEXTIRANJU (SEXTING)**
- 37% 13 - 25 godišnjaka poslalo je sliku svog nagog tijela (63% svom dečku/curi i 32% nekome tko im se sviđa);
  - 30% 15 godišnjaka poslalo je sliku svog nagog tijela najmanje jedanput;
  - 15% 13 i 14 godišnjaka poslalo je sliku svog nagog tijela najmanje jedanput;
  - 5% 13 godišnjaka šalje fotografije svog nagog tijela nekoliko puta tjedno;
  - 24% poslalo je sliku svog nagog tijela nekome koga poznaju samo *online*;
  - 24% ima iskustvo dijeljenja fotografija njihovog nagog tijela bez njihovog pristanka;
  - 49% vjeruje kako je to samo bezopasna zabava;
  - 16% tvrdi da je to sasvim normalna stvar;
  - 13% osjetilo se da je nad njima vršen pritisak da to učine;
  - Dva puta je vjerojatnije da će sliku svog nagog tijela više od jednom tjedno slati mlade djevojke, nego dječaci.
- ZLOSTAVLJANJE POMOĆU APLIKACIJA NA PAMETNOM TELEFON**
- 62% primilo je prijeteće privatne poruke putem aplikacije na pametnom telefonu;
  - 47% primilo je nedobronamjerne komentare na svom profilu;
  - 40% primilo je nedobronamjerne komentare na fotografiju;
  - 42% primilo je komentare koji se temelje na govoru mržnje (rasističke, homofobne, itd.);
  - 28% je iskusilo širenje osobnih podataka bez njihovog pristanka;
  - 52% nikad nije prijavilo zlostavljanje koje su iskusili rabeći aplikacije na pametnom telefonu;
  - 26% onih koju su prijavili zlostavljanje imali su osjećaj da ih se nije ozbiljno shvatilo.
- POSljedICE ELEKTRONIČKOG NASILJA NA PONAŠANJE ŽRTAVA**
- Utvrđeno je da elektroničko nasilje ima katastrofične posljedice za samopouzdanje i društveni život čak 69% mladih;
  - 49% je izgubilo osjećaj povjerenja;
  - 28% se osvetilo i odgovaralo grubim i nasilnim porukama;
  - 24% okrenulo se samoozljeđivanju;
  - 22% pokušalo je promijeniti svoj izgled kako bi izbjegli daljnje zlostavljanje;
  - 13% prestalo je koristiti aplikaciju na pametnom telefonu.

Slika 1. Rezultati ankete provedene u Engleskoj.

Izvor: Delete Cyberbullying. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“ (4. 8. 2017.)

7. Vrste internetskog nasilja

Svaki čin internetskog nasilja, ovisno o njegovim karakteristikama, možemo opisati kao izravan napad ili kao neizravan napad.

---

¹¹ Usp. Delete Cyberbullying. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“. Str. 9. Dostupno na: <http://www.udugaroditeljapkh.hr/prevenција-elektronickog-nasilja/339-delite-cyberbullyng-prirucnik-za-ucitelje>. (3. 8. 2017.)

7.1. Izravan napad

Napad možemo okarakterizirati izravnim kada osoba:

1. „Šalje uznemirujuće poruke mobitelom, e-poštom ili na *chatu*;
2. Ukrade ili promijeni lozinku e-pošte ili nadimak žrtve na chatu;
3. Objavljuje privatne podatke ili neistine na *chatu*, blogu ili nekoj internetskoj stranici;
4. Šalje uznemirujuće slike putem e-pošte ili putem aplikacija na mobitelu;
5. Postavlja internetske ankete o žrtvi;
6. Šalje viruse na e-poštu ili mobitel;
7. Šalje pornografiju i neželjenu poštu na e-poštu ili mobitel;
8. Lažno se predstavlja.“¹²

7.2. Napad preko posrednika

Za razliku od izravnog napada, gdje jedna osoba napada drugu, napad preko posrednika podrazumijeva napad na žrtve preko treće osobe koja toga u većini slučajeva nije ni svjesna, te ni kriva ni dužna postaje sudionikom nasilja. Najjednostavniji primjer takvog napada predstavlja korištenje tuđeg e-maila te slanje uznemirujućih poruka s istog. Iako bez fizičkog kontakta, napad preko posrednika predstavlja najopasniju vrstu internetskog nasilja jer u velikom broju uključuje odrasle među kojima postoji veliki broj ljudi s lošim namjerama.¹³

---

¹² Buljan Flander, G; Borovec, K; Krmek, M; Muhek, R. *Nasilje preko interneta: Cyberbullying*. Zagreb, 2010. Str. 11-14. Dostupno na : <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/> (1. 8. 2017.)

¹³ Usp. Buljan Flander, G. ...et al. *Nasilje preko interneta: Cyberbullying*. Zagreb, 2010. Str. 11-14. Dostupno na : <http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/nasilje-preko-interneta/> (1. 8. 2017.)

8. Oblici internetskog nasilja

Donedavno su se oblici elektroničkog nasilja dijelili na temelju medija ili njihovih tehnoloških karakteristika, pa se govorilo o nasilju preko mobitela ili interneta, odnosno bloga, *chata*, e-pošte i slično. Kako se naša tehnologija svakodnevno mijenja i napreduje, takva se podjela smatra zastarjelom. Tako je primjerice danas pristup internetu omogućen sa svakog mobitela. Stoga se novije kategorizacije elektroničkog nasilja temelje na ponašanju ili djelovanju pojedinca a spominju se:

1. Izravni oblici;
2. Neizravni oblici.¹⁴

Kako tehnologija napreduje, svakodnevno dolazi do novih oblika elektroničkog nasilja pa treba napomenuti kako popis u nastavku nije konačan. Iz širokog spektar nasilnih ponašanja koje je iznjedrila digitalna tehnologija izdvojit ćemo tri skupine:

1. Uznemiravanje i zastrašivanje.
2. Iznošenje neistina.
3. Specifične oblike elektroničkog nasilja.¹⁵

8.1. Uznemiravanje i zastrašivanje

„Od izravnih oblika elektroničkog nasilja među prvima se pojavilo slanje uvredljivih, često grubih i vulgarnih poruka e-poštom. Vrijeđanje porukama (*flaming*) nerijetko je prerastalo u ratovanje tekstom, kojem je bio cilj povrijediti jednu osobu ili cijelu skupinu. Opetovano slanje poruka obično prerasta u virtualno uznemiravanje (*online harassment*) koje Berna i Li definiraju kao prijeteće radnje kojima je cilj prisiliti nekoga da bude u

---

¹⁴ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (3. 8. 2017.)

¹⁵ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (3. 8. 2017.)

ponižavajućoj poziciji ili prisilnoj podređenosti, dok počinitelj demonstrira svoju moć i dominaciju. *Online* intenzivno uznemiravanje koje uključuje brojne akcije kao što su zastrašivanje i prijetnje, primjerice fizičkim ozljeđivanjem, a što može rezultirati dugotrajnim osjećajem straha, naziva se elektroničko zastrašivanje (*cyberstalking*).“¹⁶

8.2. Iznošenje neistina

„Među oblicima elektroničkog nasilja osobito je popularno i rašireno slanje i objavljivanje tračeva ili glasina koje mogu naštetiti ugledu osobe, što se obično naziva elektroničko klevetanje (*cyber denigration*). Willard spominje i druge slične oblike kao što je dezinformiranje (*misinformation*) koje se odnosi se na širenje neistinitih informacija preko e-pošte ili internet stranica te objavljivanje „preuređenih“ fotografija. U ovu skupinu može spadati i elektroničko razotkrivanje (*outing*) koje podrazumijeva otkrivanje tajni, dijeljenje osjetljivih, neugodnih privatnih informacija i fotografija koje su najčešće prikupljene dok su osobe bile u bliskom kontaktu. Svi ovi oblici danas cvjetaju na popularnim društvenim mrežama. Njihov je cilj žrtvu prikazati u lošem svjetlu, učiniti je neprivačnom i ružnom te joj tako prouzročiti neugodnosti i bol te naštetiti njezinom ugledu.“¹⁷

8.3. Specifični oblici elektroničkog nasilja

Kao što u realnom svijetu djecu pogađa odbacivanje od vršnjačke skupine, bilo to na igralištu, u razredu ili nekom drugom mjestu, tako im i u virtualnom svijetu veliku bol nanosi namjerno isključivanje iz internetskih grupa, ili brisanje s popisa prijatelja, koje se naziva *online* isključivanje ili ostracizam. Osobito ozbiljne, ponekad i opasne konkretne posljedice u *offline* svijetu, može izazvati krađa identiteta, krađa lozinki ili lažno predstavljanje, a zatim slanje materijala da se žrtva dovede u opasnost ili da se naštetiti njezinu ugledu. U Hrvatskoj je poznat slučaj djevojke koja je nakon svađe s dečkom ukrala njegovu lozinku i ispisala ga sa

---

¹⁶ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (3. 8. 2017.)

¹⁷ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (3. 8. 2017.)

svih fakulteta na koje se prijavio te godine. Nov oblik elektroničkog nasilja, u kojem su žrtve drugi vršnjaci, a nerijetko i profesori, je videosnimanje napada, poznatiji pod nazivom *happyslapping*. Dok nekoliko učenika najčešće fizički napada određenu osobu, odnosno žrtvu, jedan od njih sve snima, a zatim šalje ili objavljuje vidoesnime napada na društvenim mrežama. Iako je u izvornom značenju sadržan izraz *happy*, što implicira da se radi o šaljivom videu, obično se iza toga krije više puta ponavljano nasilje. Radi se o kombiniranom obliku nasilja, koje se može dogoditi jednom u realnom svijetu i višestruko ponavljati u virtualnom, a što žrtvu dovodi u osobito neugodnu poziciju. U ovu skupinu možemo uvrstiti i seksiranje. Taj čin opisujemo kao slanje, primanje i prosljeđivanje golih i polugolih fotografija, videomaterijala i eksplicitnih tekstualnih poruka seksualnog sadržaja korištenjem različitih elektroničkih uređaja, a oni čije se snimke i fotografije na takav način distribuiraju mogu biti javno ismijavani, sramočeni, ali i ucjenjivani. Najnoviji oblik nasilja, ujedno i najnepoznatiji, koje se događa na društvenim mrežama je *fraping*, izvedenica od riječi *Facebook* i *raping*, a Carrick-Davies ga opisuje kao nasilni upad „prijatelja“ na nečije mrežne stranice s kojih šalje neugodne poruke drugima kao da to čine vlasnici profila te ga na taj način stavlja u neugodnu poziciju.¹⁸

9. Grupe mržnje na društvenim mrežama

„Društvene mreže omogućile su djeci i mladima da svoje misli, ali i mržnju i netrpeljivost prema drugima javno pokazuju. Samo na *Facebooku*, najpopularnijoj društvenoj mreži s više od milijardu korisnika, može se pronaći veliki broj grupa mržnje u kojima osobe, često upravo djeca i mladi, kritiziraju i vrijeđaju svoje vršnjake, poznanike, učitelje ili slavne osobe. Jedan od prvih takvih slučajeva u Hrvatskoj, koji je privukao veliku pozornost javnosti, bio je slučaj zlostavljanja trinaestogodišnjeg dječaka iz Bjelovara 2010. godine. Osim što su ga tukli i ponižavali u razredu, njegove su kolegice iz razreda osnovale i grupu mržnje na Facebooku.“¹⁹

---

¹⁸ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (3. 8. 2017.)

¹⁹ Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb : Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 17. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

„Tri djevojčice osnovale su grupu ‘Svi koji MRZE (navodio se identitet dječaka) i hoće da ode iz OŠ...!!!!’ i objavile video zlostavljanja dječaka koji vrišti dok se ostatak razreda smije. ‘Evo... nasmijte se do suza’, poziva jedna od djevojčica. Grupi s oko 90 članova broj je naglo porastao nakon objave u medijima, a ‘zid’ grupe pun je osuđujućih komentara ljudi koji ne mogu vjerovati da je toliko mržnje u maloj djeci. Administratorica grupe je onima koji su izrazili neslaganje s takvim postupcima uzvratila: ‘Ti ne ideš s njim u razred pa ne znaš kak’ je glup i retardiran, zato šuti’.“²⁰

Baš je taj slučaj napokon dignuo na noge cijelu Hrvatsku. Brojne državne institucije tek su se tada probudile i krenule u borbu protiv međuvršnjačkog elektroničkog nasilja u Hrvatskoj.

„Brojni natpisi u hrvatskim medijima posljednjih godina pokazuju da se ne radi o izoliranom slučaju, već da je elektroničko nasilje problem koji se sve više i češće javlja među mladima. Članci poput „Objavljuju ime, prezime i slike djevojčica i pišu: Drolje, o tome vam pričam 4 dana“ (Jutarnji list, 22. 4. 2014.), „U jednom danu otvorili desetak stranica i vrijeđali maloljetnice“ (24 sata, 23. 4. 2014.), „Facebook šala postala je noćna mora djevojčice“ (Jutarnji list, 19. 11. 2013.), „Djevojke se tukle, drugi đaci navijali i – snimali“ (Večernji list, 22. 11. 2012.), „Učenici na Facebooku pozivaju na ubojstva učitelja i progon ‘štrebera’“ (Slobodna Dalmacija, 17. 3. 2011.), „Batine joj smjestila Facebook prijateljica“ (Jutarnji list, 30. 1. 2010.), „Bjelovar: nova grupa mržnje na Facebooku“ (Jutarnji list, 13. 3. 2010.), „Maloljetnici preko Facebooka iznuđivali vršnjaka“ (Večernji list, 16. 6. 2010.), „Kamatarili vršnjaka putem Facebooka“ (Jutarnji list, 16. 6. 2010.), „Dogovor o nasilju na Facebooku za nekoliko minuta“ (Večernji list, 27. 1. 2010.), „Nasilni učenici na Facebooku okupljali sve koji mrze žrtvu“ (Večernji list, 16. 1. 2010.), „Vršnjaka iznuđivali putem mobitela i Facebooka“ (Vjesnik, 16. 6. 2010.) pokazuju da mladi ne prežu ni pred čim u zlostavljanju svojih vršnjaka.“²¹

---

²⁰ Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 17. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

²¹ Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 18. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

Grupe mržnje na društvenim mrežama - novi oblici nasilja među djecom i mladima

Slika 2. Novinski primjeri nasilja među djecom i mladima.

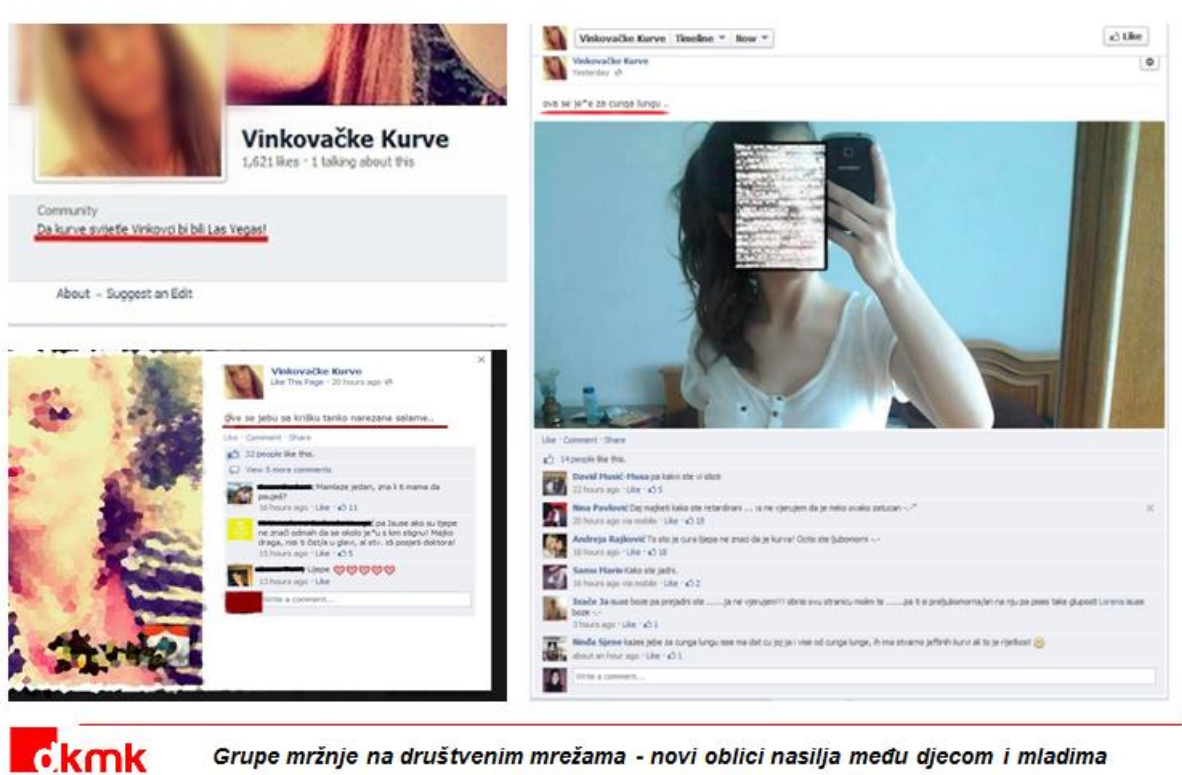
Izvor: Konferencija „Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima“; Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među djecom i mladima, Ciboci, L.²² (5. 8. 2017)

„Do kojih granica seže elektroničko zlostavljanje na najbolji način pokazuje grupa „Vinkovačke kurve“ u kojoj se maloljetne djevojčice iz Vinkovaca tjednima nazivalo najpogrdnijim imenima. Anonimne osobe objavljivale su fotografije maloljetnica bez njihova dopuštenja i popratili ih neumjesnim komentarima poput „Doslovno pola grada trpalo“, „Ove se je** za krišku tanko narezane salame“, „Izgleda da ju je mama tukla lopatom, ali dobro nek je ona dala cijelim Vinkovcima, naravno dok nema nikog zamjenica su joj krastavci“, „Ova se je** u kontejneru za papir“, „Ova se je** za čunga lungu“. Naslovnica navedene stranice bila je popraćena komentarom „Da kurve svijetle Vinkovci bi bili Las Vegas“. Stranica je prikupila čak 2500 simpatizera koji su svojim „lajkom“ podržali vrijeđanje i napade na maloljetne djevojčice. Čak su i sami simpatizeri neumjesno komentirali fotografije maloljetnih djevojčica. „Što majka rodi a bog pusti da živi!!“, „Razvijena ko albanski turizam“. Stranica je ugašena nakon više od mjesec dana. Navedeni je slučaj bio tek početak pojave sličnih grupa s istim ciljem – djevojke, čak i maloljetnice, prikazati promiskuitetnima. „Najveće kurve u Osijeku“ (osnovana 4. 4.2 013.), „Najveće kurve u Županji“ (osnovana 5. 4. 2013.), „Najveće Drolje i Kurve iz HR, SRB, BiH“ (osnovana 10. 2. 2012.) samo su neke od njih koje su i danas aktivne. No, niti jedna od navedenih grupa nije privukla toliko pozornosti

22

<http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/05/Cicoci-Grupe-mr%C5%BEenje-na-dru%C5%A1tvenim-mre%C5%BEama-novi-oblici-nasilja-me%C4%91u-djecom-i-mladima.pptx>_Str. 4. (5. 8. 2017.)

i simpatizera kao grupa „Najveće drolje osnovnih i srednjih škola“. U samo nekoliko dana grupu je „lajkalo“ više od 70.000 korisnika *Facebooka* koji su svojim komentarima i uvredama podržali osnivača stranice u javnom linču maloljetnica koje su bile imenovane punim imenom i prezimenom, uz naziv mjesta u kojem žive pa čak i godine. Stranica je ugašena nakon nekoliko dana, no vrlo brzo su nastale nove istoga imena.“²³

Slika 3. *Primjer grupe mržnje na Facebook-u.*

Izvor: Konferencija „*Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima*“; Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među djecom i mladima, Ciboci, L.²⁴ (5. 8. 2017)

²³ Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 18. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

²⁴<http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/05/Ciboci-Grupe-mrznje-na-dru%C5%A1tvenim-mre%C5%BEama-novi-oblici-nasilja-me%C4%91u-djecom-i-mladima.pptx> Str. 6. (5. 8. 2017)

Grupe mržnje na društvenim mrežama - novi oblici nasilja među djecom i mladima

Slika 4. Primjeri grupe mržnje na Facebooku- u.

Izvor: Konferencija „Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima“; Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među djecom i mladima, Ciboci, L.²⁵ (5. 8. 2017)

9.1. Karakteristike grupa mržnje

Grupe mržnje na društvenim mrežama razlikuju se po sadržaju, osobama prema kojima su usmjerene, osnivačima grupe i jeziku koji se koristi. Usprkos tome mnoge od njih imaju iste karakteristike.

Usmjerenost prema većem broju ljudi – najveći te ponekad ujedno i jedini cilj grupe mržnje je privući što veći broj ljudi, simpatizera koji će svojim dijeljenjima, lajkovima i komentarima proširiti mržnju. U takvim se grupama proziva veliki broj osoba, pri čemu je najčešće riječ o grupama u kojima se objavljuju eksplicitne fotografije djevojaka koje se najčešće naziva pogrđnim imenima i optužuje ih se za promiskuitet. U samo nekoliko posljednjih godina zabilježen je veliki broj takvih grupa prema određenim pojedincima ili skupinama ljudi. Ovo su samo neke od njih: „Najveće drolje u osnovnoj i srednjoj školi“, „Najveće retardacije Rijeke“, „Najveće retardacije Primorsko-goranske županije“, „Najveće

²⁵ <http://www.drustvo-podraska.hr/wp-content/uploads/2014/05/Cicoci-Grupe-mr%C5%BEnje-na-dru%C5%A1tvenim-mre%C5%BEama-novi-oblici-nasilja-me%C4%91u-djecom-i-mladima.pptx> Str. 7. (5. 8. 2017.)

Drolje i Kurve iz HR, SRB, BiH“, „Najružniji frajer Siska“, „Najružnije cure Požege i okolice“, „Najružnije cure i dečki iz Slavenskog Broda“. Osim grupa mržnje usmjerene prema određenoj skupni osoba, imamo i grupe mržnje prema pojedincima. Pojedinačne grupe mržnje najčešće su usmjerene protiv slavnih osoba. U odnosu na grupe usmjerene protiv većeg broja osoba, takve grupe imaju puno manje simpatizera, a na njima je prisutno i manje uvreda. Pojedinačne grupe su, u odnosu na one usmjerene prema većem broju ljudi, često zatvorenog tipa i na taj način nisu dostupne svim korisnicima *Facebooka*.²⁶

„U grupama mržnje na društvenim mrežama djevojke se najčešće optužuje za promiskuitet, a dječake se naziva „kretenima“ i „retardiranima“ pri čemu osnivači takvih grupa čine kazneno djelo sramoćenja (Kazneni zakon, čl. 148). Najveći broj grupa mržnje u Hrvatskoj odnosio se na djevojke pri čemu se djevojke optuživalo za promiskuitet, nazivalo ih se „droljama“ i „kurvama“. Takve se grupe gotovo svakodnevno pojavljuju na društvenim mrežama. Upravo one privlače i najveću pozornost javnosti – što simpatizera, što onih koji osuđuju takve grupe i sadržaje koji se u njima objavljuju. Primjeri najvećih takvih grupa su već spomenute „Vinkovačke kurve“ i „Najveće drolje osnovnih i srednjih škola“. Puno manji broj grupa mržnje, barem onih grupnih, vrijeđa i osuđuje osobe muškoga spola. Takve grupe imaju i puno manji broj simpatizera. „Najveći kreten u Županji“ i „Najružniji frajer Siska“ primjeri su takvih grupa.

U grupama mržnje na društvenim mrežama veću netrpeljivost pokazuju simpatizeri takvih grupa, nego sami osnivači. Najveći broj uvreda i pogrđnih komentara u grupama mržnje dolazi od strane simpatizera, a ne od samih pokretača stranice. Primjerice, trenutačno je najveći broj grupa mržnje na Facebooku na hrvatskome jeziku, odnosno u Hrvatskoj, usmjeren prema djevojkama koje se naziva promiskuitetnima. Osnivač stranice objavljuje njihove fotografije, no, simpatizeri takvih stranica su oni koje djevojke vrijeđaju i nazivaju ih pogrđnim imenima.

Grupe mržnje na društvenim mrežama relativno su kratkog trajanja. Budući da je najveći broj grupa mržnje usmjeren prema većem broju osoba i da takve grupe imaju i veći broj simpatizera, često takve grupe izazivaju veliku pozornost javnosti, a time ih i mnogi prijavljuju kao grupe s neprihvatljivim sadržajima koje potom administratori društvenih

---

²⁶ Usp. Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 19-21. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

mreža uklanjaju sa stranice. Često taj proces traje i duže, prije svega zbog jezičnih barijera. Primjer za to je grupa „Vinkovačke kurve“ koju su tjednima mnogi prijavljivali, no administratori stranice dugo vremena nisu vidjeli ništa sporno u njoj.

U grupama mržnje na društvenim mrežama koriste se brojne psovke i vulgarni izrazi. Gotovo je nemoguće pronaći grupu mržnje na društvenim mrežama bez ijedne psovke i vulgarnih izraza. Najviše psovki i uvreda dolazi od strane simpatizera, a ne od samih osnivača grupe mržnje.²⁷

Sve osobe protiv kojih su grupe pokrenute, u većini su slučajeva imenovane punim imenom i prezimenom. Da bi stvar bila još i gora, kod nekih je osoba navedeno čak i mjesto stanovanja te godište rođenja. Sve te navedene karakteristike pokazuju da grupe mržnje na društvenim mrežama imaju veliki broj sličnosti. Upravo te sličnosti mogu biti od velike pomoći pri njihovom identificiranju, brisanju, ali i prevenciji elektroničkog nasilja.²⁸

10. Identitet nasilnika

„Postoje brojni razlozi zbog kojih neka djeca koriste svoje sposobnosti i talente za zlostavljanje druge djece. Niti jedan faktor ne otkriva cjelokupnu sliku. Urođeni temperament je samo jedan od faktora, ali tu su i utjecaji okoline kao što je obiteljska atmosfera, školski život, zajednica i kultura (uključujući medije) koji dopuštaju ili potiču takvo ponašanje. Jedina stvar koju sa sigurnošću znamo je da nasilnici uče kako to postati. Iako se razlikuju po načinima i metodama nasilništva, svi nasilnici imaju neke zajedničke crte:

1. Vole dominirati nad drugima;
2. Vole iskorištavati druge kako bi dobili ono što žele;
3. Teško im je sagledati situaciju iz perspektive druge osobe;
4. Zaokupljeni su isključivo svojim željama i zadovoljstvom;
5. Skloni su ozljeđivanju druge djece;

---

²⁷ Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 19-21. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

²⁸ Usp. Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... Zagreb: Društvo za socijalnu podršku, 2014. Str. 19-21. Dostupno na: <http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/10/Zbornik.pdf> (4. 8. 2017.)

6. Odbijaju preuzeti odgovornost za svoje ponašanje;
7. Nedostaje im sposobnost predviđanja i shvaćanja kratkoročnih, dugoročnih i mogućih nenamjernih posljedica njihovog ponašanja;
8. Gladni su pažnje;
9. Projiciraju svoje vlastite nesposobnosti na svoje žrtve.“²⁹

„Nasilništvo nije vezano uz ljutnju i konflikt, makar mnogi pomisle upravo na to, nego je više povezano uz prijezir. Prijezir je snažan osjećaj antipatije prema nekome koga smatramo bezvrijednim, inferiornim ili nevrijednim poštovanja. Prijezir sa sobom nosi tri psihološke prednosti koje omogućuju osobi da povrijede drugo ljudsko biće, a da pritom ne osjećaju empatiju, sažaljenje ili sram. Prijezir uključuje:

1. Osjećaj da se ima pravo na nasilje, odnosno privilegija i pravo da se kontrolira, dominira i osvaja ili na neki drugi način zlostavlja drugo ljudsko biće.
2. Netolerantnost prema različitostima – različito je izjednačeno s inferiornim i zbog toga netko tko je različit nije vrijedan i ne zaslužuje poštovanje.
3. Sloboda isključivanja, odnosno spremnost da izbace, izoliraju ili segregiraju osobu za koju se čini da nije vrijedna pažnje i poštovanja.“³⁰

11. Temeljni tipovi internetskih zlostavljača

11.1. Osvetoljubivi anđeo

Osvetoljubivi anđeo ili anđeo osvetnik sebe uopće ne smatra nasilnikom ili zlostavljačem. Naprotiv, on sebe smatra osobom koja ispravlja nepravde ili samo štiti sebe i druge od negativaca. U tu kategoriju uključujemo i situacije kada prvobitna žrtva stvarnog ili

---

²⁹ Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013 Str.50-51. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

³⁰ Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013 Str.50-51. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

virtualnog nasilja pod utjecajem bijesa ili srama postaje zlostavljač koji čini opravdane korake u borbi za vlastite interese. Osim toga, zlostavljač u tipu osvetoljubivog anđela često se uključuje u proces zlostavljanja kroz zaštitu druge žrtve virtualnog nasilja, odnosno iz „plemenitih pobuda“.³¹

11.2 Nasilnik gladan moći

Za razliku od osvetoljubivog anđela, nasilnik gladan moći želi povećati svoj već postojeći autoritet kroz zastrašivanje, ozljeđivanje i kontroliranje ponašanja drugih osoba putem izazivanja osjećaja straha. Ovaj tip nasilnika često je i sam žrtva nasilja. U tu kategoriju najčešće spadaju djevojčice, tjelesno slabiji, manje popularni tehnički kompetentni pojedinci.³²

11.3. Štreber ovisnik

Tip šmokljana ujedno i osvetnika koji je ohrabren anonimnošću koju mu internet pruža i suvremenih medija, kao cilj u većini slučajeva ima zatražiti i omalovažiti žrtvu. Zanimljivo je kako je ista ta osoba, u realnom svijetu, nekonfliktna i strašljiva. Zbog sklonosti virtualnom nasilju, tehničkim vještinama i kooptiranja drugih osoba s ciljem posrednog zlostavljanja, smatra ih se najopasnijim tipom nasilnika.³³

11.4. Zlobne djevojke

Tip zlobne djevojke najčešće traži zabavu ili čak izbjegavanje dosade. Upravo su iz tog razloga takve osobe često zrele i egocentrične. Najčešće žrtve su im druge djevojke.

---

³¹ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 53-55. Dostupno na : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

³² Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 53-55. Dostupno na : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

³³ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 53-55. Dostupno na : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

Ovakav se tip nasilja najčešće karakterizira kao planirani grupni poduhvat nekolicine djevojaka te zahtjeva aktivnu publiku. Ukoliko reakcije žrtve izostane, interes i učestalost zlostavljanja s vremenom nestaju.³⁴

11.5. Nepažljivi

Tip nepažljivog ili tip slučajnog nasilnika svoje postupke najčešće ne smatra neprimjerenim. Takvi su tipovi u virtualnoj komunikaciji odvažni, te reagiraju na provokacije drugih impulzivno, ne razmišljajući o posljedicama vlastitog djelovanja. Mogu se osjećati povrijeđeno ili ljutito zbog načina komunikacije, određene poruke ili sadržaja viđenog na mreži pa stoga reagiraju u bijesu i ljutnji, a da pritom ne analiziraju vlastite poruke prije njihova slanja ili objavljivanja. Ponekad preuzimaju karakteristike nasilnika iz čiste zabave i dosade.³⁵

12. Identitet žrtve

Isto kao i nasilnici, djeca žrtve imaju različite osobine i karakteristike. Neki su od njih mali, neki veliki, neki zgodni, neki pametni, neki popularni, a neke gotovo nitko ne voli. Jedina zajednička stvar im je da su ih nasilnici odabrali. Svaki od te djece bio je izdvojen kao objekt prezira te je stoga postao primatelj verbalne, fizičke ili relacijske agresije iz razloga što je na neki način drukčiji. Kada nasilnik osjeća da može nekoga poniziti da bi se on osjećao superiorno, nije mu veliki problem pronaći određeni izgovor za nalaženje žrtve nasilja, a zatim i za vršenje nasilja nad odabranom žrtvom. Mete mogu biti gotovo svi. Dijete koje je novo u školi, novo u kvartu, najmlađe dijete u skupini koje je ujedno i najmanje, traumatizirano dijete koje je već povrijeđeno, jako osjetljivo te izbjegava svoje vršnjake kako bi izbjeglo bol, submisivno dijete, tjeskobno, niskog samopouzdanja, veoma siromašna djeca

---

³⁴ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 53-55. Dostupno na : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

³⁵ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str. 53-55. Dostupno na : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (4. 8. 2017.)

ili veoma bogata djeca, sramežljivi i tihi pojedinci, pojedinci koji su pametniji, pojedinci koji se ističu zbog tjelesnih predispozicija, pa čak i pojedinci s fizičkim poteškoćama.³⁶

13. Znakovi zlostavljanja

Pitanje koje se često postavlja na sam spomen internetskog nasilja je koji znakovi upućuju na to da je dijete uključeno u neprikladne aktivnosti putem virtualne komunikacije. Bilo to kao žrtva ili kao nasilnik. U većini slučajeva djeca komuniciraju u svijetu s kojim roditelji često nisu u kontaktu, a katkad o tome znaju i manje od njih. Djeca koja osjećaju da im prijatelji i roditelji, te cjelokupna njihova zajednica ne pružaju oblik podrške kakav im je potreban, češće su posjetitelji pornografskih i nasilnih internetskih stranica. Oni su i rizičniji za zlostavljanje drugih učenika putem interneta. Za djecu koja u stvarnom svijetu nemaju ljubavi te brižne odnose s bližnjima, vjerojatnije je da će biti kako počinitelji tako i žrtve u virtualnom prostoru u određenom vremenu. Najveći rizik da postanu djelom internetskog nasilja prijeti učenicima za koje se smatra da su u rizičnoj skupini kad su u pitanju ostali problemi u ponašanju.³⁷

Znakovi koji upućuju na izloženost internetskom nasilju su različiti, no najčešće uključuju sljedeće simptome:

1. „Emocionalna uznemirenost za vrijeme ili poslije korištenja interneta;
2. Izbjegavanje prijatelja i ostalih inače normalnih aktivnosti;
3. Izbjegavanje škole i grupnih okupljanja;
4. Lošije ocjene i ispadi bijesa kod kuće;
5. Nagle promjene raspoloženja i ponašanja;
6. Gubitak sna i apetita.“³⁸

---

³⁶ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013. Str. 51-52. Dostupno na: : <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (5. 8. 2017.)

³⁷ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*. Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013. Str 59-60. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (5. 8. 2017.)

³⁸ Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*. Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013. Str 59-60. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (5. 8. 2017.)

14. Individualni korelati elektroničkog nasilja i viktimizacije

„Među najčešće isticanim korelatima elektroničkog nasilja i viktimizacije navodi se spol i dob, dok se u novijim studijama pozornost usmjerava prema samokontroli, empatiji, stavovima prema nasilju i moralnim aspektima.“³⁹

14.1. Dob i spol

Iako je veoma teško utvrditi kad internetsko nasilje počinje, veliki se broj autora slaže da dostiže svoj vrhunac u vrijeme adolescencije, a javlja se u svim dobnim skupinama. Dok neka istraživanja nisu potvrdila povezanost između dobi i elektroničkog nasilja i viktimizacije, drugi pak ukazuju na postojanje određene veze između spomenutih elemenata. Analizom različitih studija zaključeno je da je najveća incidencija elektroničkog nasilja i viktimizacije upravo u sedmom i osmom razredu osnovne škole, dakle od 13. pa sve do 15. godine. U tom razdoblju ova vrsta nasilja doživljava svoj vrhunac, koji s prelaskom u srednju školu postupno opada. Budući da je adolescencija biološki, psihološki i socijalno vrlo burno razdoblje što se često manifestira različitim neprimjerenim oblicima ponašanja u stvarnom svijetu, svakako je moguće pretpostaviti da to može biti još izraženije u virtualnom svijetu. Velik broj znanstvenika objašnjenja traži u onda još nedovoljno razvijenom prefrontalnom korteksu, što može utjecati na razmišljanje i moralno odlučivanje adolescenta, što doprinosi poteškoćama u povezivanju svojih akcija i njihovih štetnih posljedica. S druge strane snažna težnja da se odvoje od roditelja i uspostave nove veze sa svojim vršnjacima potiče ih na učestale interakcije. Adolescenti su neprestano u potrazi za prihvaćanjem, pažnjom i uvažavanjem vršnjaka, te popularnosti ili statusom u grupi. Upravo je to njihova slaba točka, odnosno okidač. Za njih je neprihvatanje ili odbacivanje vršnjaka vrlo bolno i često rezultira osvetom i nasiljem, a za takve reakcije osobito su pogodni elektronički uređaji koji ih štite od

---

³⁹ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (4. 8. 2017.)

posljedica. Anonimnost adolescentima omogućava i eksperimentiranje s višestrukim identitetima.

Upravo se zato specifičnosti sazrijevanja, impulzivnost, nepercipiranje posljedica, emocionalni naboj i tipična adolescentska motivacija mogu povezati s povećanim sudjelovanjem u *online* nasilnim aktivnostima, no ta razvojna obilježja, osobito izražena ranjivost, mogu povećati i vjerojatnost viktimizacije. Iz svega navedenog može se zaključiti da su od dobnih razlika koje u virtualnom svijetu nisu toliko diskriminirajuće i primjetne, mnogo važnije razvojne karakteristike. Istraživanja o rodnim razlikama također su dala proturječne nalaze. Nakon provedene analize najznačajnijih studija u kojima je ispitivan problem elektroničkog nasilja, zaključeno je da su djevojčice i dječaci podjednako zastupljeni kao žrtve i počinitelji. Osim toga, došlo se je do zaključka da među djevojkama i dječacima nema razlike u sudjelovanju u elektroničkom nasilju, već u korištenju različitih strategija. Dok su djevojke sklonije nasilju u brbljaonicama i slanju poruka, mladići su skloniji virtualnim prijetnjama ili kreiranju internetskih stranica s neprihvatljivim, odnosno vulgarnim sadržajima. Očito je da čimbenici koji su najodgovorniji za počinjenje nasilja u realnom svijetu, a među koje su ubrajani spol i dob, u virtualnom svijetu zbog specifične prirode elektroničkog nasilja, gube svoje značenje utemeljeno na tradicionalnom shvaćanju snage i moći.⁴⁰

14.2. Samokontrola

Među čimbenicima kojima se pokušavaju objasniti individualne razlike u činjenju nasilja u virtualnom svijetu, posebno se ističe samokontrola. Slaba se samokontrola u većini slučajeva definira kao nemogućnost ili nesposobnost osobe da se na kraće ili na duže vrijeme suzdrži od nečega. U ovom slučaju, od počinjenja nasilja ili nekih drugih nepoželjnih oblika ponašanja.⁴¹ „U svojoj studiji Bossler i Holt, pretpostavljaju da niska samokontrola ima

---

⁴⁰ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (4. 8. 2017.)

⁴¹ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (4. 8. 2017.)

izravne i neizravne utjecaje na nasilno ponašanje, ali ispituju i mogućnost utjecaja na vjerojatnost da netko postane žrtva u virtualnom svijetu. Ovi autori navode da osobe niske samokontrole reagiraju impulzivno, ne razlikuju posljedice od koristi svog ponašanja, a neosjetljivost, nestrpljivost i sklonost preuzimanju rizika povećavaju njihove izgleda za počinjenje različitih neprihvatljivih oblika ponašanja od varanja na testovima i ispitima do ozbiljnog kriminala. I Higgins i suradnici, 2006., navodi da samokontrola može utjecati na donošenje racionalnih odluka i doprinijeti različitim devijantnim ponašanjima u virtualnim svijetu.“⁴²

Budući da osobe izraženo niske samokontrole imaju manje empatije, puno se lakše frustriraju i razljute. Nadalje, oni imaju temperament koji na svaku situaciju reagira istog trena, te se fokusiraju na kratkoročna zadovoljstva zanemarujući posljedice, a rezultat toga je nedostatak socijalne podrške i povećani rizik za počinjenje nasilja, ali i povećana osjetljivost na viktimizaciju. Osim toga, samokontrola ima posredne učinke na rizične načine života. Tako će druženje sa sličnim vršnjacima koji nisu skloni mijenjanju svojih rutinskih navika, povećati šanse da počine nasilje, ali i da postanu žrtve nasilja. Učestalost komuniciranja s vršnjacima koji podržavaju i provode slične aktivnosti u virtualnom svijetu, koji se oslanjaju ponajviše na anonimnost pa su nasilni i prema poznanicima iz stvarnog i virtualnog okruženja, povećava šanse da budu počinitelji elektroničkog nasilja.⁴³

14.3. Stavovi prema nasilju

„U istraživanju Heirmana i Walravea (2012) utvrđena je snažna povezanost između stava adolescenta prema elektroničkom nasilju i njihovog nasilnog ponašanja. U zaključku svoje studije autori naglašavaju da je pozitivan stav najvažniji prediktor počinjenja elektroničkog nasilja. I u drugim je istraživanjima (Calvete i sur., 2010; Williams i Guerra, 2007) utvrđena korelacija između opravdavanja i razmišljanja o elektroničkom nasilju na pozitivan način i samog nasilnog ponašanja u virtualnom svijetu. Williams i Guerra, (2007) ističu da su normativna uvjerenja i odobravanje nasilničkog ponašanja značajni prediktori

---

⁴² Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (5. 8. 2017.)

⁴³ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (5. 8. 2017.)

elektroničkog nasilja. A u njihovom je istraživanju potvrđeno da oni koji vjeruju da je nasilje prihvatljivo i podržavaju takve stavove imaju veću vjerojatnost da se uključe u tu vrstu nasilja. Stav se može odrediti kao stupanj u kojem osoba ima povoljnu ili nepovoljnu procjenu i reagiranje prema nekoj pojavi. U objašnjenju kako stavovi omogućuju počinjenje elektroničkog nasilja, Heirman i Walrave, (2012) pozivaju se na teoriju planiranog ponašanja (Fishbein i Ajzen, 1975) prema kojoj je bitan a) stav prema specifičnom ponašanju, b) subjektivna norma, odnosno kako će drugi procijeniti to ponašanje i c) opažena kontrola, odnosno vjerovanje da se planirano, namjerno ponašanje može izvesti s lakoćom. Stoga autori navode da ponašanja za koja vjerujemo da imaju pozitivne ishode vrednujemo pozitivno, a osobito ako smo svjesni da zbog anonimnosti, kao u slučajevima elektroničkog nasilja, nema štetnih socijalnih posljedica za počinitelja, a dostupnost elektroničkih uređaja osigurava lakoću počinjenja, pa su to i mogući razlozi upuštanja u nasilne aktivnosti u virtualnom svijetu. Iz svega navedenog se može zaključiti da se prevencija treba usmjeravati na smanjenje percepcije prihvatljivosti elektroničkog nasilja i poticanje negativnih stavova prema ovom obliku ponašanja među djecom i mladima.⁴⁴

14.4. Uloga empatije

Empatija, kao jedna od temeljnih emocionalnih sposobnosti, određuje se kao multidimenzionalan skup koji uključuje mogućnost da osoba identificira tuđe emocije, odnosno emocionalna stanja te da doživljava i dijeli njihove osjećaje. Također, omogućava socijalne interakcije i utječe na različite oblike ponašanja. Dok je u nekim istraživanjima dobro argumentirana negativna povezanost empatije i počinjenja tradicionalnih oblika nasilja, uloga empatije u počinjenju elektroničkog nasilja tek se ispituje.⁴⁵ „Tako Ang i Goh (2010) navode da muški i ženski adolescenti s nižim razinama afektivne i kognitivne empatije izvještavaju o češćem sudjelovanju u nasilnim aktivnostima u virtualnom svijetu. Steffgen i sur. (2011) su ispitivali ulogu empatije u elektroničkom nasilju na velikom uzorku (N= 2070) adolescenta i utvrdili da su cybernasilnici manje empatični u odnosu na one koji se tako ne ponašaju. A Lazuras i sur. (2013) navode da niža razina empatije povezana s višim razinama

---

⁴⁴ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (5. 8. 2017.)

⁴⁵ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (5. 8. 2017.)

počinjenja elektroničkog nasilja, te da je nedostatak empatije faktor rizika za počinjenje. No, Ang i Goh (2010) sugeriraju i da je moguće da tehnologija smanjuje osjetljivost pojedinca. Empatija je očito važna za donošenje odluke o sudjelovanju ili nesudjelovanju u elektroničkom nasilju (Lazuras i sur. 2013). No, opravdano je pretpostaviti, budući nasilnici nemaju izravnu konfrontaciju sa žrtvama i ne mogu vidjeti njihove reakcije, kod njih empatija može biti smanjena ili ometena. Rezultati ovih istraživanja sugeriraju da bi u školama bilo potrebno uključiti i intenzivirati pristupe i programe koji poboljšavaju empatiju kao važan čimbenik u prevenciji i smanjenju nasilja u virtualnom svijetu.⁴⁶

14.5. Uloga morala u elektroničkom nasilju

„Menesini, Nocentini i Camodeca, (2013) određuju moral kao širok pojam koji uključuje različite aspekte kao što je osobna odgovornost, moralni osjećaji, prosudbu o tome što je dobro ili loše te ponašanje sukladno društvenim pravilima. Ove autorice ističu da neovisno o definiciji, djeca sklona tradicionalnim oblicima nasilja imaju nerazvijene moralne spoznaja, kod njih je opažena niska razina moral i moralne motivacije, nedostatak krivnje, nebriga za druge, i poteškoće u moralnom postupanju.“⁴⁷ Budući da je elektroničko nasilje relativno nova pojava, mali broj studija analizira moral djece uključene u ovaj oblik nasilja. Rezultati istraživanja provedenog u Njemačkoj, u kojem je sudjelovalo 517 učenika, te istraživanja provedenog u Italiji u kojem je sudjelovalo 390 učenika pokazuju da počinitelji nasilja u virtualnom svijetu, isto kao oni koji čine nasilje u realnom svijetu, imaju vidljiv nedostatak morala. Čini se da počinitelji i klasičnog i elektroničkog nasilja imaju slične moralne obrasce, a jedni i drugi su skloni svoje amoralno ponašanje opravdavati. Naime, kako bi se mogli nositi s ponašanjima koja se razlikuju od njihovih moralnih vrijednosti, djeca pribjegavaju mehanizmima moralnog distanciranja te na taj način štite sliku svijeta o njima samima, smiruju nelagodu te umanjuju kognitivnu disonancu.⁴⁸ „Moralno distanciranje podrazumijeva isključivanje interne kontrole, a samoregulatorne mehanizme mogu oslabiti

---

⁴⁶ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (5. 8. 2017.)

⁴⁷ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (6. 8. 2017.)

⁴⁸ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (6. 8. 2017.)

osobni stavovi i stavovi okoline prema nasilju. Neke studije ukazuju na statistički značajnu korelaciju između moralnog distanciranja i elektroničkog nasilja (Pornari i Wood, 2010), Lazuras i sur. (2013) navode da moralno distanciranje izravno predviđa namjeru uključivanja u elektroničko nasilje. Dok Bauman i Pero, (2010) nisu utvrdili tu povezanost, oni moralno distanciranje povezuju samo uz tradicionalne oblike nasilja. Radovi ovdje citiranih autora sugeriraju da je pitanje morala ključno za razumijevanje elektroničkog nasilja, pa zaslužuje više pozornosti istraživača, a osobito kreatora preventivnih školskih programa⁴⁹.

15. Posljedice internetskog nasilja

„Govoreći o posljedicama nasilja preko interneta, očekivalo se kako će najčešće posljedice doživljenog nasilja preko interneta biti vezane uz osjećaj ljutnje, osjećaj tuge te smanjenu sposobnost izvršavanja svakodnevnih zadataka.“⁵⁰ Brojna nova istraživanja pokazuju nam da elektroničko nasilje uvelike utječe na psihološku i socijalnu dobrobit adolescenata. Posljedice se mogu kretati od zbuđenosti, uznemirenosti, stresa, frustracije pa sve do psihosomatskih poteškoća opaženih kod počinitelja i žrtava. Čini se da virtualna viktimizacija osobito povećava rizik za razvoj internaliziranih problema. Tako su uz tjeskobu i negativna raspoloženja u istraživanjima utvrđene i velike razine tuge i stresa te socijalna anksioznost.⁵¹

Kontinuirana ili učestala izloženost vršnjačkim uvredama rezultira negativnim viđenjem samoga sebe i osjećajem bezvrijednosti. Sve žrtve elektroničkog nasilja osjećaju da ne mogu utjecati na događaje i situacije u kojima su se našle. Još je gore kada se nasilje ponavlja i obnavlja bez obzira na sve njihove reakcije. Pritom su mogućnosti zaštite minimalne pa se često javlja osjećaj bespomoćnosti. Kompromitirajuće sadržaje koji su dugotrajno dostupni potencijalno neograničenom broju ljudi teško je ukloniti pa se cijeli problem čini nerješiv, odnosno da će takvo stanje potrajati u nedogled i da nema izlaza. To može utjecati na negativnu percepciju budućnosti. Osjećaj bezvrijednosti, bezizlaznost i

---

⁴⁹ Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (6. 8. 2017.)

⁵⁰ Kutnjak S. *Uznemirivanje i nasilje na internetu i njihove posljedice*: diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet, 2016.

⁵¹ Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (7. 8. 2017.)

bespomoćnost osnovni su elementi kognitivne trijade, koja se sukladno Beckovoj teoriji, koristi za objašnjenje socijalnih utjecaja na razvoj depresije kod djece i mladih. Smanjen osjećaj samopoštovanja, beznađe i depresija rijetko se pretaču u suicidalne misli i počinjenje suicida kao ekstremnu posljedicu ove vrste nasilja.⁵²

Osim toga, i domaća i strana istraživanja pokazuju da zlostavljeni učenici imaju smanjeno samopoštovanje i osjećaj lošijeg prihvaćanja od strane vršnjaka. Dječaci imaju i smanjeno specifično samopoštovanje vezano uz tjelesni izgled što im predstavlja veliki problem kroz sve faze njihovog života. Nadalje, bilo kakav oblik zlostavljanja stvara dodatni osjećaj nesigurnosti, straha te određene psihosomatske simptome, a dokazana je i sklonost depresijama u odrasloj dobi. Također, žrtve nasilja u mladosti, u odrasloj dobi sami mogu postati nasilnici. Kao rezultat tome, u nekim se zemljama prati te posebno istražuje i dokumentira broj počinjenih nasilja i samoubojstava djece koja su dijelom posljedica zlostavljanja.⁵³

Zlostavljanje u djetinjstvu utječe na pet značajnih, međusobno povezanih područja:

1. Školski uspjeh i životna očekivanja.
2. Sociološko – emocionalni razvoj.
3. Socijalne odnose i ponašanje.
4. Cjelokupno mentalno zdravlje.⁵⁴

Zlostavljanje, u ovom slučaju internetsko, ne ostavlja posljedice samo na žrtvama. Učenici koji su zlostavljači također su razvojno rizični. Oni svijet u kojem žive ne doživljavaju prijateljskim mjestom te imaju povećanu potrebu za kontrolom i nadmoći nad drugim pojedincima. Upravo iz tih razloga, ako se ne reagira na vrijeme, dopuštamo da se u strukturi ličnosti djeteta stvori osjećaj neprijateljstva prema okolini, agresija te potreba za vladanjem i moći. Jedno je praćenje dokazalo da je do kraja adolescencije 60 % zlostavljača bilo osuđeno

---

⁵² Usp. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision, 71-84. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/694409.Bili_V_-_Korelati_i_ishodi_cyb.pdf (8. 8. 2017.)

⁵³ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str.56-58. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (9. 8. 2017.)

⁵⁴ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*.

Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str 58. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (9. 8. 2017.)

za prekršajna ili krivična djela. Također, jedno američko istraživanje govori da su djeca koja su sklona nasilju u ranijoj dobi, kasnije sklona uzimanju alkohola i droga.⁵⁵

---

⁵⁵ Usp. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*. Tuzla: Hafo-graf d.o.o.,2013. Str 56-57. Dostupno na: <https://www.docdroid.net/lmat/sigurnost-i-zastita-djece-na-internetu.pdf#page=39> (9. 8. 2017.)

16. Zaključak

Zahvaljujući internetu i modernoj tehnologiji koja je u stalnom razvoju, elektroničko nasilje postaje sve ozbiljniji problem. Svakodnevnim pretjeranim konzumiranjem virtualnog svijeta, odnosno gubitkom kontakta s realnim svijetom, djeca i adolescenti sve se češće upuštaju u nasilje na internetu. Razlog velikog porasta elektroničkog nasilja svakako leži u činjenici da je ono puno lakše provesti u djelo nego nasilje „oči u oči“. Dok su šanse da će napadač biti uhvaćen prilikom zlostavljanja u stvarnom svijetu velike, u virtualnom svijetu one su minimalne. Upravo je anonimnost glavni razlog zašto se djeca i adolescenti sve više upuštaju u nasilje u virtualnom svijetu. Veliki je broj vrsta i oblika elektroničkog nasilja. Zajednička karakteristika svima je da mogu imati veoma loše posljedice za osobu prema kojoj su usmjereni. Posljedice ne moraju biti nužno kratkotrajne, one mogu odrediti život i budućnost pojedinca.

Popis literature

1. Buljan Flander, G. ...et al. *Nasilje preko interneta: Cyberbullying*. Zagreb, 2010.
2. Bilić, V. (2014). Correlates and outcomes of cyberbullying and cybervictimization. U: Orel, M. (ur.) *The new vision of future technologies*. Ljubljana: Eduvision.
3. Ciboci, L. Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među mladima.// *Zbornik radova konferencije; Nasilje na internetu među i nad djecom i mladima/* Majdak, M,... et al. Zagreb : Društvo za socijalnu podršku, 2014.
4. Delete Cyberbulling. 2015 // Udruga roditelja „Korak po korak“.
5. Djeca medija (<http://www.drustvo-podrska.hr/wp-content/uploads/2014/05/Cicoci-Grupe-mr%C5%BEnje-na-dru%C5%A1tvenim-mre%C5%BEama-novi-oblici-nasilja-me%C4%91u-djecom-i-mladima.pptx>)
6. Donđ Perković, R. *Ovisnost o internetu*.// eduvizija.hr.
7. Pandžić A. *Sigurnost i zaštita djece na internetu: priručnik za roditelje*. Tuzla: Hafo-graf d.o.o., 2013.
8. Klasić, P. *Ovisnost o internetu*.// Studenti preporučuju.
9. Kutnjak S. *Uznemirivanje i nasilje na internetu i njihove posljedice*: diplomski rad. Osijek: Filozofski fakultet, 2016
10. Miliša Z.; Tolić M.; Vertovšek N. *Mladi – odgoj za medije: priručnik za stjecanje medijskih kompetencija*. Zagreb: M.E.P. d.o.o., 2010.

POPIS SLIKA

Slika 5. <i>Rezultati ankete provedene u Engleskoj</i>	8
Slika 6. <i>Novinski primjeri nasilja među djecom i mladima</i>	13
Slika 7. <i>Primjer grupe mržnje na Facebooku</i>	15
Slika 8. <i>Primjeri grupe mržnje na Facebookuu</i>	15